



Sträckande honor VITNACKAD SVÄRTA

Flera av Roadrunners läsare noterade säkert vid genomläsningen av Fågelåret 2014 att ett par av de svenska fynden av sträckande honor vitnackad svärta inte längre är godkända av Raritetskommittén. Här förklarar Björn Malmhagen hur omgranskningen har gått till och Rk:s syn på bestämningsproblematiken.

TEXT: BJÖRN MALMHAGEN
FÖR RARITETSKOMMITTÉN
INOM SOF|BIRDLIFE SVERIGE

SVENSKA RARITETSKOMMITTÉN (Rk) beslutade i slutet av 2014 att genomföra en omgranskning av samtliga genom tiderna rapporterade sträckande honfärgade vitnackade svärter. Syftet med omgranskningen var att sätta upp tydliga riktlinjer för vad som krävs för publicering och genom detta säkerställa att samtliga rapporter blivit behandlade utifrån samma kriterier. Raritetskommittén har flaggat för omgranskningen i Rk-nytt 1/2015 och publicerade officiellt resultatet av den i Fågelåret 2014, som kom ut i december 2015. Här följer en redogörelse för hur omgranskningen har gått till och Raritetskommitténs syn på bestämningsproblematiken.

Den vitnackade svärtans status

Vitnackad svärta är en sällsynt gäst i Sverige med totalt strax över 100 publicerade fynd, varav

hanfärgade fåglar utgör mer än 90 procent av fynden. Den svenska fågellistan innehåller vid utgången av 2014 totalt sex godkända fynd av sträckande honfärgade fåglar. Utöver dessa finns ytterligare fyra fynd som inte har godkänts för publicering samt ett bordlagt fynd.

Totalt rör det sig om elva fynd av honfärgade fåglar som endast setts på sträck. Samtliga dessa behandlas i omgranskningen. Värt att notera är att inget av dessa elva fynd finns dokumenterat med foto eller video, utan bedömningen utgår i samtliga fall enbart från den beskrivning som gjorts av observationen. Notera också att den sträckande vitnackade svärtan från Glommen, Halland hösten 2011, inte omfattas av denna omgranskning, eftersom den bedömdes vara samma individ som senare under hösten rastade vid Båstad, Skåne.

Bestämning av sträckande honor

Bestämningsproblematiken är i princip enbart knuten till honfärgade fåglar, då hanar är mer eller mindre omisskännliga. Vidare är bestämningsproblematiken främst knuten till fåglar på sträck då observationstiden ofta är kort och observationsomständigheter när det gäller avstånd, sikt, ljus och så vidare är avgörande för vilka karaktärer som kan säkerställas.

Under goda observationsomständigheter är det normalt inga problem att bestämma en sträckande honfärgad vitnackad svärta, som till exempel individen på bild 1. Den största förväxlingsrisken föreligger med honfärgade sjöorrar. Dessa kan variera i teckning och sträckande flockar med både yngre och äldre fåglar kan ge ett förvånansvärt blandat intryck när det gäller proportioner och utseende.

Nyckeln till en väl underbyggd bestämning är att i första hand kunna säkerställa form och

proportioner och huvud-/ansiktsteckning, men även vingteckning som ett bra komplement. För att kunna göra detta på ett tillförlitligt sätt krävs goda observationsomständigheter.

Kriterier för publicering

För att kunna göra en likartad bedömning av samtliga rapporter har Raritetskommittén satt upp fyra obligatoriska kriterier som befintlig dokumentation ska uppfylla för att observationen ska kunna publiceras. Detta som en förutsättning för att kunna göra en konsekvent bedömning. Dessa kriterier innebär i grunden att fågeln måste ha setts under goda observationsomständigheter, vilket också innebär att ribban för publicering lagts högt. Tilläggas ska att de fyra obligatoriska kriterierna har utarbetats från Raritetskommitténs sju fastställda grundläggande kriterier som används i alla bedömningsprocesser. Kriterierna framgår av tabell 1.

TABELL 1: Rk:s obligatoriska kriterier för publicering av honfärgade sträckande vitnackade svärter

Obligatoriska kriterier	Beskrivning av obligatoriska kriterier för publicering av sträckande honfärgade vitnackade svärter.
1. Jizz/proportioner	Bra beskrivning av proportioner och jizz som ger en kompakt fågel med kort tjock hals som övergår i ett stort triangulärt huvud.
2. Näbbform	Bra beskrivning av näbb som stor/kraftig triangulär vilken är som en förlängning av pannan med exempelvis associationer till ejder, skedand, kopparand etc.
3. Ansikts-/huvudteckning	Bra beskrivning av ansiktsteckning samt att denna säkert kunnat avgöras. Kindfläckarnas utseende (form och färg) ska vara beskrivna – enbart beskrivning likt "den visade två ljusa kindfläckar" räcker inte. Har man säkerställt vit nackfläck är detta enskilt ett mycket viktigt kriterium.
4. Observations-tid	Minimigräns för observationstid på tio sekunder där fågeln setts under så pass goda omständigheter att kriterier under punkt 3 ovan varit möjliga att dokumentera. Har man sett fågeln kortare än så anser Raritetskommittén att det är svårt att göra en rättvisande bedömning av kriterierna under punkt 3.

TABELL 2: Samtliga enbart sträckande honfärgade vitnackade svärter som rapporterats till Rk – bedömningar före omgranskningen

Antal	Ålder	Kön	Lokal	Landskap	Datum	Rk:s referens	Bedömning före omgranskningen
1	ex	hona	Landsort	Södermaland	1992-05-03	920503-6958	Inte godkänd
1	ad	hona	Malön & Morups Tånge,	Halland	1996-04-04	F 1996:131	Godkänd
1	ad	hona	Utklippan	Blekinge	1996-10-15	961015-8135	Inte godkänd
1	ad	hona	Ladholmen, Värmlandsnäs	Värmland	2000-08-30	F 2000:126	Godkänd
1	ad	hona	Nabben, Falsterbo	Skåne	2001-09-15	F 2001:130	Godkänd
1	ex	hona	Grundskatan, Bjuröklubb	Västerbotten	2001-11-01	011101-9944	Inte godkänd
1	2k	hona	Kåseberga hamn, Kåseberga	Skåne	2003-04-24	F 2003:110	Godkänd
1	ex	honfärgad	Simrishamn hamn, Simrishamn	Skåne	2004-10-12	F 2004:67-68	Godkänd
1	ex	honfärgad	Kåseberga hamn, Kåseberga	Skåne	2006-05-01	F 2006:69	Godkänd
1	ad	hona	Nabben, Falsterbo	Skåne	2011-10-22	12547	Inte godkänd
1	ad	hona	Nabben, Falsterbo	Skåne	2014-10-14	13237	Bordlagt

MOTSTÅENDE SIDA – BILD 1: STRÄCKANDE UNG SJÖORRE TILL VÄNSTER OCH UNG VITNACKAD SVÄRTA TILL HÖGER.

Under sådana här goda observationsomständigheter och med typiskt tecknade individer är bestämningen okomplicerad.

Notera skillnader i huvudteckning med den vitnackades mörkare huvud (mörkare kind) med två väl avgränsade ljusa partier – en vertikal fläck vid näbbroten och en liggande fläck bak mot örontäckarna.

Notera även typisk skillnad i jizz, där den vitnackade med sitt närmast triangulära huvud, kraftiga näbb och grova hals ger ett mer kompakt intryck och närmast kan ge associationer till en liten ejder.

Intressant (trots lite dålig vinkel) är att båda fåglarna ser ut att visa en liknande teckning på arm- och handpennor, det vill säga utan någon uppenbar kontrast mellan dessa. Sjöorrar uppvisar normalt en ljusare hand i kontrast till mörkare arm, men detta kan variera och är under vissa omständigheter svårt att uppfatta.



FOTO: STEFAN SVENSSON

BILD 2

Sträckande hona sjöorre (tredje fågeln från höger). Notera relativt distinkta och avskilda ljusa kindfläckar påminnande om hona vitnackad svärta – en vertikal vid näbbroten och en liggande från bakre kinden. Även näbben känns relativt grov och hög vid basen, vilket även denna kan föra tankarna till vitnackad svärta. Huvudformen, med en framskjuten väl markerad panna samt ljusare handpennor i kontrast mot mörkare arm, är dock typiskt för sjöorre. En fågel som denna, på lite håll under inte helt optimala förhållanden när det gäller ljus och sikt, kan definitivt vara en utmaning. Neptuni åkrar, Öland, den 29 april 2009.

BILD 3

Sträckande flock av honfärgade (ungfåglar) sjöorrar. Notera framför allt variationen i huvudteckning. Merparten visar typiskt tvåfärgat huvud med ljus kind i tydlig kontrast till mörk hätta. Några individer visar dock en lite mer flam-mig teckning, där kinden delas på mitten av ett mörkare vertikalt streck vilket skapar två isolerade ljusare partier påminnande om honfärgad vitnackad svärta. Glommen, Halland, den 19 oktober 2011.



FOTO: DAVID ANDERSSON

BILD 4

Ytterligare ett exempel på variation i huvudteckning hos honfärgade sjöorrar. Fågeln till vänster med en klassisk två-färgad huvudteckning, medan fågeln till höger visar en klart mörkare kind med antydning till två ljusare fläckar. Notera dock typisk sjöorrejizz för båda fåglarna. Ørhage, Klit-møller, Danmark, den 3 november 2007.



FOTO: JANS KRISTIAN KJÆRGÅRD

BILD 5

Schematisk teckning över variation i huvudteckning hos honfärgad vitnackad svärta. Grundteckningen är två isolerade ljusa fläckar var av den främre vid näbbfästet är vertikalt ställd och den bakre på kinden är horisontell. Det är mycket ovanligt att dessa fläckar saknas, dock kan de som illustreras vara tämligen diffusa – gäller framför allt äldre honor – och således svåra att uppfatta på en sträckande fågel på lite distans.

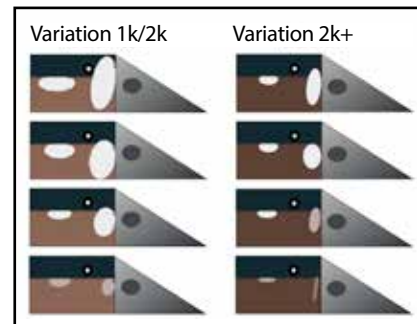
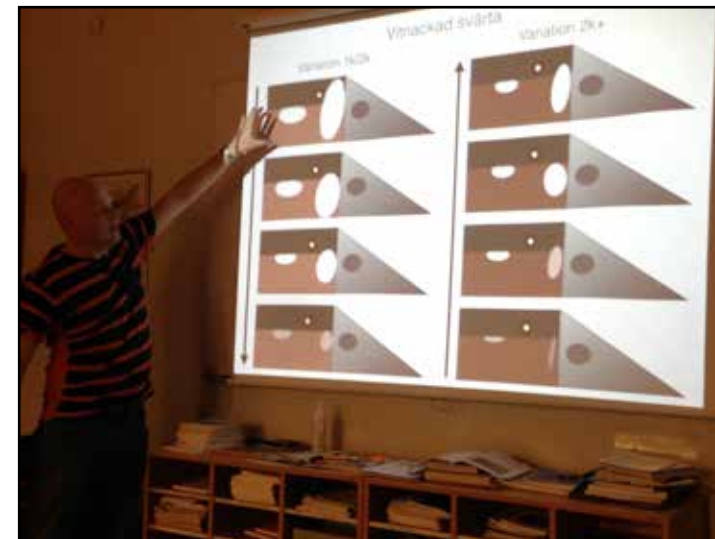


ILLUSTRATION: BJÖRN MALMHAGEN



BJÖRN MALMHAGEN VID RK:S OMRANSKNING | FOTO: CORELL

TABELL 3: Resultatet av Rk:s omgranskning av enbart sträckande honor vitnackad svärta – jämför kriterierna i tabell 1.				
Antal, ålder, kön	Lokal	Datum	Rk:s kriterier	Bedömn.*
1 hona	Landsort, Södermanland	1992-05-03	1. Otillräcklig beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktet då utseendet hos fläckarna ej noterats. 4. Observationstid 5 sekunder.	IG IG
1 ad hona	Malön & Morups Tånge, Halland	1996-04-04	1. Bra beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform 3. Bra beskrivning (och illustration) av ansiktsteckning och utseendet hos ansiktsfläckar. 4. Observationstid 1 min under goda förhållanden.	G G
1 ad hona	Utklippan, Blekinge	1996-10-15	1. OK beskrivning av proportioner och jizz ok. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktet – inget om ansiktsfläckar alls. 4. Observationstid ca 30 sek under goda förhållanden.	IG IG
1 ad hona	Ladholmen, Värmlandsnäs, Värmland	2000-08-30	1. Bra beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. OK beskrivning (och illustration) av ansiktsteckning och utseendet hos ansiktsfläckar. 4. Observationstid 2 minuter under ok förhållanden.	G G
1 ad hona	Nabben, Falsterbo, Skåne	2001-09-15	1. Ok beskrivning av proportioner och jizz. 2. Ok beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktet – beskrivning av ansiktsfläckar saknas. 4. Observationstid 2 min under goda förhållanden.	G IG
1 hona	Grundskatan, Bjuröklubb, Västerbotten	2001-11-01	1. Ok beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktsteckning då inga vita fläckar setts. 4. Observationstid 45 sek under goda förhållanden.	IG IG
1 2k hona	Kåseberga hamn, Kåseberga, Skåne	2003-04-24	1. Ok beskrivning av proportioner och jizz. 2. Otillräcklig beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktsteckning då endast "två vitaktiga runda fläckar" noterats. 4. Observationstid 2 min under goda förhållanden.	G IG
1 honfärgad	Simrishamn hamn, Simrishamn, Skåne	2004-10-12	1. Ok beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Bra beskrivning (och illustration) av ansiktsteckning och utseendet på ansiktsfläckar. 4. Observationstid 1 min under goda förhållanden.	G G
1 honförgad	Kåseberga hamn, Kåseberga, Skåne	2006-05-01	1. Otillräcklig beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bra beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktsteckning där beskrivning av ansiktsfläckar saknas. 4. Observationstid 1 min under goda förhållanden.	G IG
1 hona	Nabben, Falsterbo, Skåne	2011-10-22	1. Ok beskrivning av proportioner liksom av jizz. 2. Ok beskrivning av huvud- och näbbform. 3. Otillräcklig beskrivning av ansiktsteckning – dokumentationen anger att denna inte säkert kunde avgöras. 4. Observationstid 1 min under goda förhållanden.	IG IG
1 hona	Nabben, Falsterbo, Skåne	2014-10-14	1. Ok beskrivning av proportioner och jizz. 2. Bristfällig beskrivning av huvud- och näbbform då beskrivning av huvudform saknas, bara näbben beskrivs. 3. Bristfällig beskrivning av ansiktsteckning där dokumentation anger att denna inte säkert kunde avgöras. 4. Observationstid 1 min under goda förhållanden.	B IG

* Kolumnerna visar Rk:s bedömning före respektive efter omgranskningen. Förkortningar: B = bordlagd, G = godkänd för publicering, IG = inte godkänd för publicering.